

DARIUSZ MAZURKIEWICZ

Uniwersytet Szczeciński, Polska | Instytut Nauk Teologicznych
ORCID: 0000-0002-3779-5025

Wytyczne Konferencji Episkopatu Polski dotyczące dochodzenia wstępnego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny *contra sextum* wobec małoletnich. *Glosa do obowiązujących przepisów*

GUIDELINES OF THE POLISH BISHOPS' CONFERENCE ON PRELIMINARY INVESTIGATIONS IN THE CASE OF CLERICAL ACCUSATIONS OF ACTS *CONTRA SEXTUM* AGAINST MINORS: GLOSS TO THE APPLICABLE REGULATIONS

Summary

The protection of minors and their equivalents is one priority of current church legislation. The norms regulating the procedure in cases of reports of clerical sexual crimes against children and adolescents are present in both general and particular legislation. Acting under the order of the Congregation for the Doctrine of the Faith, the Polish Bishops' Conference issued guidelines in 2014 on preliminary canonical investigations of clerical accusations regarding acts against the sixth commandment of the Decalogue with a minor under the age of eighteen. These guidelines were subsequently amended twice in 2017 and 2019. They contain standards for the appropriate response to reports of crimes *contra sextum* with minors committed by clergy or other persons acting in the church structures. They also regulate the procedures for providing assistance to victims and define the principles of prevention and formation for the priesthood and religious life. For this reason, they pursue the goals indicated by the Holy See's Dicastery; however, the legislation included errors that may cause difficulties in interpreting and applying the guidelines. There are noticeable terminological inaccuracies and inconsistencies with the norms of common law. They mainly concern the material scope of crimes *contra sextum* with minors and the entity capable of committing such crimes. They also appear in the area of formal law, in particular the rules of conducting preliminary investigations. There are also noticeable inconsistencies with the Polish penal code. It seems necessary to amend the Guidelines so that they are consistent with the common law, particularly with the amended Book VI

of the Code of Canon Law which contains penal norms. It is worth focusing on assistance to victims and the prevention and methods of dealing with perpetrators of sexual crimes against minors and their equated persons.

Keywords: canonical criminal law, protection of minors, sexual crimes against minors

Wstęp

Pojawiające się przypadki popełnianych przestępstw seksualnych niektórych duchownych wobec osób małoletnich od dłuższego czasu skłaniają prawodawcę kościelnego do zaostrzania norm karnych, tak by skutecznie prowadziły do naprawienia zgorznienia, wyrównania sprawiedliwości i doprowadzenia sprawcy przestępstwa do nawrócenia (kan. 1311 § 2 KPK)¹. Jednocześnie mają na celu ochronę ofiar oraz budowanie systemu prewencji, tak by możliwie wszystkimi środkami zabezpieczać pozycję osób małoletnich i tych, którzy nie są zdolni do samodzielnego kierowania swoimi czynami. Zasadnicze impulsy pochodzą od prawodawcy powszechnego, który ma za zadanie dbać o dobro wspólne. Ważnym elementem całego systemu ochrony małoletnich są jednak także normy partykularne. Nie powinny być one jednak prostym odwzorowaniem norm wydanych przez Stolicę Apostolską. Ich celem jest uszczegółowienie przepisów oraz – poprzez uwypuklenie lokalnych problemów – skuteczne zrealizowanie celów ustawodawstwa powszechnego.

W odniesieniu do Kościoła w Polsce warte zauważenia są przede wszystkim normy wydane przez Konferencję Episkopatu Polski. Wynika to przede wszystkim z ich wszechstronności, obejmują bowiem nie tylko kanoniczne prawo karne materialne, ale również normy dotyczące zagadnień przedprocesowych i procesowych oraz sposoby pomocy ofiarom przestępstw seksualnych. Dodatkowo zawierają wskazania dotyczące prewencji oraz zasady formacji seminaryjnej. Tak kompleksowe ujęcie zagadnienia dotyczącego przestępstw *contra sextum* popełnianych przez duchownych wobec osób małoletnich oraz ochrony tych osób przed tego typu przestępstwami powinno stanowić przedmiot analizy, bowiem od jakości tych norm zależy zarówno bezpieczeństwo dzieci i młodzieży, jak i wiarygodność wspólnoty Kościoła.

¹ *Codex Iuris Canonici, auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus*, „Acta Apostolicae Sedis” 75 (1983), pars II, s. 1–317 [dalej: KPK], tekst polski zaktualizowany, przekład zatwierdzony podczas 391. Zebrania Plenarnego uchwałą nr 19/391/2022 z dnia 14.03.2022 r., stan prawny na dzień 18.05.2022, <https://episkopat.pl/wp-content/uploads/2022/05/Kodeks-Prawa-Kanonicznego.pdf> (17.06.2022).

1. Historia dotychczasowych unormowań

Pierwsze normy dotyczące ochrony małoletnich Konferencja Episkopatu Polski wydała 20 czerwca 2009 roku². Przyjęte zostały podczas zebrania plenarnego i rozesłane jedynie do kurii biskupich, nie doczekując się przy tym formalnej promulgacji. Charakteryzowały się one dużą dozą ogólności i nie stanowiły kompleksowego zbioru norm regulujących w sposób zadowalający zagadnienie reagowania na oskarżenia duchownych o czyny seksualne wobec małoletnich. Należy przy tym dostrzec, że ich wydanie nie było poprzedzone wcześniejszymi zaleceniami prawodawcy powszechnego.

Trzeba jednak zauważyć, że już od 2001 roku obowiązywały postanowienia listu apostolskiego *motu proprio* Jana Pawła II *Sacramentorum sanctitatis tutela*, ogłaszającego normy postępowania w przypadku ciężkich przestępstw zarezerwowanych do osądu przez Kongregację Nauki Wiary³. Przepisy te stanowiły fundamentalną zmianę myślenia Kościoła o przestępstwach seksualnych popełnionych wobec dzieci i młodzieży. Należy je zarysować, żeby w ich kontekście właściwie ocenić normy wydane później przez Konferencję Episkopatu Polski.

Prawodawca powszechny w SST rozszerzył przede wszystkim zakres materialny przestępstw *contra sextum Decalogi praeceptum*, wśród których wymienił czyn seksualny popełniony z osobą nieletnią poniżej 18. roku życia, co było radykalną zmianą w porównaniu do przepisu ówczesnego kan. 1395 KPK, który penalizował zachowania seksualne duchownych popełnione wobec osób poniżej 16. roku życia⁴.

Z kolei w zawartych w SST normach prawa formalnego nakazał, by ordynariusz lub hierarcha w razie otrzymania przynajmniej prawdopodobnej wiadomości o popełnieniu przestępstwa *contra sextum* z małoletnimi przeprowadził dochodzenie wstępne, a następnie powiadomił o przypadku Kongregację Nauki Wiary. Nie uszczegóławiał przy tym tych norm, odsyłając do kanonów dotyczących przestępstw i kar oraz procesu karnego zawartych odpowiednio w KPK i Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich⁵. Samo zastrzeżenie tego typu przestępstw

2 Konferencji Episkopatu Polski, *Wytyczne z 20.06.2009 dotyczące etapu wstępnego postępowania kościelnego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu z osobą małoletnią*, archiwum własne autora.

3 Jan Paweł II, *Litterae apostolicae motu proprio datae quibus Normae de gravioribus delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis promulgantur, Sacramentorum sanctitatis tutela* (30.04.2001), „Acta Apostolicae Sedis” 93 (2001), s. 737–739 [dalej: SST].

4 Zob. N. Francesco, *Libro VI: Le sanzioni nella Chiesa, cann. 1311–1399*, w: *Commento al Codice di Diritto Canonico*, red. P. Pinto, Roma 1985, s. 818–819.

5 *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, Auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus*, „Acta Apostolicae Sedis” 82 (1990), s. 1148–1259 [dalej: KKKW].

dykasterii Stolicy Apostolskiej wskazywało jednak, że prawodawca kościelny bardzo poważnie traktuje tego typu przestępstwa, chce uregulować procedowanie w przypadkach pojawiających się oskarżeń wobec niektórych duchownych i zmierza do zapobiegania ukrywania tego typu przestępstw przez przełożonych zakonnych i tych stojących na czele Kościołów partykularnych.

Po dziewięciu latach od promulgowania ustawy nastąpiła jej nowelizacja⁶, w której prawodawca wprowadził zarówno zmiany w normach materialnych, jak i uszczegółowił przepisy formalne. Nowelizacja miała na celu udoskonalenie stosowania prawa, a tym samym zapewnienie lepszej ochrony małoletnim i innym osobom niezdolnym do obrony przed przestępstwami seksualnymi. W zakresie regulacji przestępstw *contra sextum Decalogi praeceptum* prawodawca powszechny po pierwsze zrównał z małoletnią osobą pełnoletnią, ale trwale niezdolną do pełnego posługiwania się rozumem (art. 6 § 1, 1° SST). Nie podawał przy tym zamkniętego katalogu przyczyn tego typu niezdolności, ale praktyka wskazuje, że może ona wynikać między innymi z choroby psychicznej, poważnego ograniczenia zdolności intelektualnych, stanów wynikających z uzależnienia od środków psychoaktywnych lub też zmian neurologicznych w centralnym układzie nerwowym⁷. Po wtóre spenalizował czyny obejmujące nabywanie, przechowywanie lub rozpowszechnianie, *a clerico turpe patrata*, w jakiegokolwiek sposób i za pomocą jakiegokolwiek urządzenia, materiałów pornograficznych, które przedstawiają nieletnich poniżej czternastego roku życia. Tak sformułowana norma karna stanowiła w sensie formalnym nowe przestępstwo, znacznie rozszerzając przy tym zakres ochrony małoletnich, nie tylko przed czynami seksualnymi, ale również przed wykorzystywaniem ich w przedstawieniach pornograficznych⁸.

W drugiej części tej ustawy prawodawca powszechny zawarł normy proceduralne. Regulowały one sposób ustanowienia trybunału do osądzania czynów *contra sextum* z małoletnimi i jego kompetencje oraz sposób przeprowadzania procesu. Normy te zostały oparte na KPK i KKKW, ale z racji, że zostały ustanowione do osądzania najcięższych przestępstw kościelnych, stanowią *lex specialis*. Przy tym znacznie bardziej szczegółowo niż SST sprzed nowelizacji uregulowały procedurę zmierzającą do ukarania sprawców przestępstw zaliczanych do *delicta graviora*.

6 Kongregacja Nauki Wiary, *Normae de delictis reservatis seu Normae de delictis contra fidem necnon de gravioribus delictis* (21.05.2010), „Acta Apostolicae Sedis” 102 (2010), s. 419–434.

7 Zob. F. Lempa, *Kanoniczna ochrona karna małoletnich przed nadużyciami seksualnymi*, Białystok 2013, s. 61–62.

8 Zob. D. Borek, *Sextum Decalogi praeceptum w kanonicznym prawie karnym aktualnie obowiązującym*, Tarnów 2015, s. 116–120.

Prawodawca powszechny zdawał sobie jednak sprawę, że troska o dzieci i młodzież musi również wybrzmieć w prawie Kościołów partykularnych. Z tej racji w 2011 roku Kongregacja Nauki Wiary wydała okólnik przesłany do konferencji episkopatów w sprawie opracowania wytycznych zawierających sposoby postępowania w sprawie nadużyć seksualnych popełnionych przez duchownych wobec osób niepełnoletnich⁹. Powstałe normy partykularne miały być, zdaniem dykasterii, pomocą dla biskupów danej konferencji w postępowaniu według pewnych i skoordynowanych procedur w przypadkach pojawiających się oskarżeń o nadużycia seksualne. Okólnik składał się z trzech części. W pierwszej zawarto aspekty ogólne, takie jak: konieczność zwrócenia uwagi na ofiary nadużyć seksualnych i ich ochronę, na formację przyszłych kapłanów i uwrażliwianie osób duchownych na krzywdę ofiar, a wreszcie na zakres współpracy z władzami państwowymi. Druga część okólnika zawierała krótki opis obowiązującego ustawodawstwa kościelnego dotyczącego przestępstw duchownych *contra sextum* z małoletnimi. Przywołano w niej normy materialne oraz przepisy proceduralne. Zwrócono przy tym uwagę, że normy partykularne ustanowione przez konferencje episkopatów dotyczące tego typu przestępstw mogą być ustanowione tylko z zachowaniem aprobaty Stolicy Apostolskiej i być jedynie uzupełnieniem prawodawstwa powszechnego. W ostatniej części zakończenia kongregacja zawarła zalecenie, by opracowane wytyczne dawały wskazówki ordynariuszom odnośnie do sposobu postępowania w przypadku otrzymania informacji o przestępstwach seksualnych przeciwko osobom niepełnoletnim popełnionych przez duchownych podlegających ich jurysdykcji.

Już na tym etapie należy zwrócić uwagę na nieścisłości, które zawarte w okólniku Kongregacji Nauki Wiary miały wpływ na stanowienie prawa w Kościołach partykularnych, przede wszystkim na używanie terminu „niepełnoletni” wobec osób poniżej 18. roku życia. Pojęcia tego nie ma w KPK, prawodawca posługuje się tam terminem „małoletni”. Użycie nieprecyzyjnego sformułowania powoduje trudności interpretacyjne podczas aplikacji normy. Po drugie dykasteria będąca autorem okólnika używa sformułowania „nadużycia seksualne wobec osób niepełnoletnich”. Interpretacja słowa „nadużycia”, jako określenie czynu przestępczego, przy zastosowaniu wykładani literalnej może prowadzić do wniosku, że istnieją jakieś czyny seksualne popełnione z małoletnimi, których prawodawca nie penalizuje.

⁹ *Lettera circolare Congregazione per la Dottrina della Fede per aiutare le conferenze episcopali nel preparare linee guida per il trattamento dei casi di abuso sessuale nei confronti di minori da parte di chierici*, „Acta Apostolicae Sedis” 103 (2011), s. 406–412, tekst polski za: *Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich. Aspekt prawny, dokumenty, komentarze*, red. P. Studnicki, M. Dalgiewicz, Ząbki 2020, s. 35–42.

Wypełniając postanowienie kongregacji, Konferencja Episkopatu Polski, po uprzedniej *aprobatio* Stolicy Apostolskiej w 2014 roku¹⁰, wydała *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia*¹¹. Składały się one z części zasadniczej i trzech aneksów. W głównej części dokumentu zawarto normy materialne dotyczące przestępstw *contra sextum* z osobami małoletnimi, przepisy formalne wskazujące sposoby postępowania po otrzymaniu przez przełożonego kościelnego zgłoszenia o możliwym nadużyciu, a także ogólne wskazania dotyczące ochrony osób poszkodowanych. Aneksy natomiast dotyczyły kolejno: szczegółowych sposobów pomocy małoletnim ofiarom przestępstw *contra sextum*, koniecznych działań przełożonego kościelnego w przypadku pojawienia się oskarżenia oraz zasad formacji i profilaktyki. Już na tym etapie nie ustrzeżono się błędów i niezgodności z prawem kanonicznym, ale z racji, że nie były one poprawiane w kolejnych nowelizacjach, zostaną one nakreślone w drugim punkcie artykułu.

Po wydaniu *Wytycznych* Konferencji Episkopatu Polski, następowały również zmiany w ustawodawstwie powszechnym, dotyczące materii przestępstw *contra sextum* z małoletnimi. Trzeba na nie zwrócić uwagę, ponieważ powinny znaleźć swoje odzwierciedlenie w prawie partykularnym. Pierwsze dokonały się na mocy listu apostolskiego *motu proprio* papieża Franciszka *Vos estis lux mundi*¹². Prawodawca zredefiniował w nim zakres omawianych przestępstw oraz wskazał sposób postępowania w przypadkach, w których przełożeni kościelni zaniedbali obowiązek przeprowadzenia dochodzenia wstępnego lub przekazania sprawy do właściwej dykasterii Stolicy Apostolskiej¹³.

W kontekście wpływu tej ustawy na prawo partykularne należy zauważyć, że powszechny prawodawca kościelny zdefiniował w niej trzy rodzaje czynów przestępczych *contra sextum Decalogi praeceptum*. Pierwszym jest zmuszanie

10 Według zaleceń prefekta Kongregacji Nauki Wiary opracowane wytyczne miały być przesłane do Stolicy Apostolskiej do końca marca 2012 r. Kongregacja Nauki Wiary, *List kard. Williama Levady odnośnie do prezentacji okólnika do Konferencji Episkopatów w sprawie opracowania Wytycznych dotyczących sposobów postępowania w przypadku nadużyć seksualnych popełnionych przez duchownych wobec osób niepełnoletnich*. Tekst polski za: *Odpowiedź Kościoła...*, s. 33–34.

11 Tekst został przyjęty podczas 366. Zebrania Plenarnego KEP, które odbyło się w Warszawie w dniach 7–8 października 2014 r.

12 Franciszek, *List apostolski motu proprio „Vos estis lux mundi”* (9.05.2019), „L'Osservatore Romano” 159 (2019), s. 106 [dalej: VELM].

13 Zob. K. Kiełpiński, *List apostolski motu proprio papieża Franciszka Vos estis lux mundi nowelizacją kanonicznego prawa karnego i skuteczną ochroną małoletnich*, „Studia Iuridica Torunien-sia” 25 (2019), s. 121–144.

kogoś, poprzez zastosowanie przemocy lub groźby, czy też nadużycie władzy, do dokonywania lub poddawania się czynnościom seksualnym (art. 1 § 1 a i VELM). Drugie polega na dopuszczaniu się czynności seksualnych z osobą małoletnią lub bezradną (art. 1 § 1 a ii VELM), przy czym osobą małoletnią jest każda poniżej 18. roku życia lub z nią zrównana (art. 2 a VELM), natomiast bezradną, według prawodawcy, każda osoba chora, z ułomnościami fizycznymi lub psychicznymi albo pozbawiona wolności osobistej, która faktycznie, nawet sporadycznie, ogranicza jej zdolność rozumienia lub chcenia, czy też w inny sposób przeciwstawienia się agresji (art. 2 b VELM). Trzecie przestępstwo zostało określone jako polegające na wytwarzaniu, prezentowaniu, przechowywaniu lub rozpowszechnianiu, także telematycznie, pornografii dziecięcej, oraz rekrutowaniu lub nakłanianiu osoby małoletniej, a także bezradnej, do udziału w prezentacjach pornograficznych (art. 1 § 1 a iii VELM). Prawodawca powszechny zdefiniował przy tym pornografię dziecięcą jako jakiegokolwiek przedstawienie osoby małoletniej, niezależnie od zastosowanych środków, zaangażowanej w jednoznaczne czynności seksualne, czy to rzeczywiste, czy symulowane, a także jakiegokolwiek przedstawienie narządów płciowych osób małoletnich w celach przede wszystkim seksualnych (art. 2 c VELM)¹⁴.

Należy również zauważyć, że w VELM został poszerzony katalog podmiotów zdolnych do popełnienia tego typu przestępstw. Poza osobami duchownymi przestępstw *contra sextum* z małoletnimi i osobami z nimi zrównanymi mogli dopuścić się także członkowie instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego. Było to znaczące zwiększenie zakresu ochrony osób małoletnich, bowiem w strukturach kościelnych z dziećmi i młodzieżą pracują również wierni, którzy profesją rad ewangelicznych przez śluby lub inne święte więzy poświęcają swoje życie służbie Bogu i pomagają w zbawczej misji Kościoła (kan. 207 § 2 KPK)¹⁵. Jako że pojawiały się doniesienia o możliwych przestępstwach także z udziałem tych osób, promulgacja VELM spowodowała korzystną zmianę ustawodawstwa kościelnego dotyczącego ochrony małoletnich.

2. Uwagi do aktualnego tekstu *Wytycznych*

Zmiany w prawodawstwie powszechnym skłaniały Konferencję Episkopatu Polski do nowelizacji norm partykularnych¹⁶. Trzeba jednak zauważyć, że pierwsza

¹⁴ Zob. D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji Nauki Wiary (normy materialne i proceduralne)*, Tarnów 2019, s. 116–119.

¹⁵ Zob. B. Szewczul, *Definicja prawno-teologiczna życia konsekrowanego przez profesję rad ewangelicznych*, „Prawo Kanoniczne” 59 (2016), s. 19–42.

¹⁶ Konferencja Episkopatu Polski, *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą*

nowelizacja nie wynikała z reformy ustawodawstwa kanonicznego, ale ze zmian w polskim kodeksie karnym. 13 lipca 2017 roku weszła w życie ustawa zmieniająca art. 240 kodeksu karnego, w którym prawodawca polski penalizuje niezawiadomienie o niektórych rodzajach czynów zabronionych¹⁷. Dotyczyła on także niezawiadomienia o przestępstwach seksualnych przeciwko małoletnim. Jako podlegające obowiązкови denuncjacji prawodawca wskazał przestępstwo z art. 197 § 3, ust. 2 kodeksu karnego, zgodnie z którym dopuszczenie się zgwałcenia małoletniego poniżej lat 15 podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy niż 3 lata oraz z art. 197 § 4 traktującego o takim zgwałceniu, ale dokonanym ze szczególnym okrucieństwem, którego sprawca podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy niż 5 lat¹⁸. Obowiązкови denuncjacji zostało poddane także przestępstwo polegające na doprowadzaniu osoby do obcowania płciowego lub do poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności poprzez wykorzystanie bezradności tejże osoby lub wynikającego z upośledzenia umysłowego lub choroby psychicznej braku zdolności tej osoby do rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem. Również jako czyny zabronione poddane obowiązкови denuncjacji zostały wskazane: obcowanie seksualne z osobą małoletnią poniżej lat 15 lub dopuszczenie się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej lub doprowadzenie jej do poddania się czynnościom seksualnym albo do ich wykonania (art. 200 § 1 k.k.), prezentacja i udostępnianie treści pornograficznych lub przedmiotów mających taki charakter małoletniemu poniżej lat 15 (art. 200 § 3 k.k.), prezentacja małoletniemu poniżej 15 lat wykonania czynności seksualnej w celu zaspokojenia seksualnego (art. 200 § 4 k.k.), reklamowanie lub promowanie działalności polegającej na rozpowszechnianiu treści pornograficznych w sposób umożliwiający zapoznanie się z nimi małoletniemu poniżej lat 15 (art. 200 § 5 k.k.)¹⁹.

niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia, Uchwała nr 13/366/2014 z 8.10.2014 r., znowelizowana na mocy uchwały nr 5/376/2027 z 6.06.2017 r. i na mocy uchwały nr 14/384/2019 z 8.10.2019 r., „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 31 (2019), s. 261–270.

- ¹⁷ „Kto, mając wiarygodną wiadomość o karalnym przygotowaniu albo usiłowaniu lub dokonaniu czynu zabronionego określonego w art. 118, 118a, 120–124, 127, 128, 130, 134, 140, 148, 156, 163, 166, 189, 197 § 3 lub 4, 198, 200, 252 lub przestępstwa o charakterze terrorystycznym, nie zawiadamia niezwłocznie organu powołanego do ścigania przestępstw, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3” – Ustawa z 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, tekst jedn. Dz.U. z 2022 r., poz. 1138 [dalej: k.k.].
- ¹⁸ Zob. E. Grycan, *Ocena zmiany art. 240 § 1 k.k. przez rozszerzenie zawartego w nim katalogu czynów zabronionych o art. 197 § 3 i 4 k.k.*, „Zeszyty Prawnicze” 18 (2018) 2, s. 125–140.
- ¹⁹ Zob. P. Masłowska, *Stosowanie art. 240 k.k. w przypadku przestępstwa przeciwko małoletnim*, „Probacja” 4 (2019), s. 139–158.

W odpowiedzi na przepisy prawa polskiego Konferencja Episkopatu Polski zawarła w znowelizowanych *Wytycznych* normę przywołującą postanowienia k.k., że każdy, mając wiarygodną wiadomość o usiłowaniu lub dokonaniu czynu zabronionego, określonego w art. 197 § 3 lub 4 k.k., art. 198 k.k., art. 200 k.k., ma obowiązek zawiadomienia organów ścigania. Jednocześnie przypomniała, że niewypełnienie takiego obowiązku jest zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 3. Norma ta została przytoczona we wstępie *Wytycznych*. W punkcie 4 zawarto przepis, że osobie, która oskarża duchownego o czyny *contra sextum* należy wyraźnie przypomnieć o jej obowiązku złożenia doniesienia do organów ścigania, zgodnie z wszystkimi przepisami prawa polskiego. Dopiero, jak zauważa Konferencja Episkopatu Polski, gdyby osoba oskarżająca jeszcze tego nie uczyniła, obowiązek ciąży na przyjmującym zgłoszenie.

Z kolei w art. 1a aneksu nr 2 do *Wytycznych* zawarto postanowienie, że w przypadku, gdy z treści zgłoszenia wynika możliwość popełnienia czynu zabronionego, opisanego w art. 197 § 3 lub 4 k.k., art. 198 k.k., art. 200 k.k., a doniesienie można uznać za wiarygodne, przełożony kościelny zawiadamia za pośrednictwem wyznaczonego pełnomocnika właściwy organ powołany do ścigania przestępstw. Nie ma takiego obowiązku, jeśli przełożony kościelny posiada wiedzę, że organy ścigania zostały powiadomione o czynie zabronionym.

Należy zauważyć tutaj pewną niekompatybilność tej normy z przepisami art. 240 k.k., bowiem prawodawca polski nie hierarchizuje kolejności osób, które powinny dokonać zgłoszenia. Co więcej, zwalnia z odpowiedzialności karnej osobę pokrzywdzoną (art. 240 § 2a k.k.) oraz tych, którzy nie dokonali zawiadomienia z obawy przed odpowiedzialnością karną grożącą im samym lub ich najbliższym (art. 240 § 3 k.k.). Nie można również zgodzić się z postanowieniem Konferencji Episkopatu Polski, w myśl którego przełożony kościelny, który wie o przestępstwie związanym z obowiązkiem denuncjacji, przerzuca go na inną osobę. Wydaje się, że w myśl art. 240 § 1 k.k. powinien go dokonać osobiście.

Warte zauważenia natomiast jest, że partykularny prawodawca kościelny wymienia w *Wytycznych* również inne przestępstwa *contra sextum* wobec osób małoletnich i z nimi zrównanych znajdujące się w polskim kodeksie karnym, które nie są związane z obowiązkiem denuncjacji, jak: nadużycie stosunku zależności lub wykorzystanie krytycznego położenia w celu doprowadzenia małoletniego do obcowania płciowego lub do poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności (art. 199 § 2 k.k.), nadużycie zaufania wobec małoletniego albo w zamian za udzielenie lub obietnicę korzyści majątkowej lub osobistej wobec małoletniego w celu wykorzystania seksualnego (art. 199 § 3 k.k.) oraz nawiązywanie przy pomocy systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej kontaktu

z małoletnim poniżej lat 15 w celu wykorzystania seksualnego, a także spotkania z nim (art. 200a § 1–2 k.k.). Nie wymienia przy tym innych przestępstw, które – choć nie podlegają zgłoszeniom do organów ścigania – stanowią przestępstwa kanoniczne, jak te wyrażone w art. 202 § 4 i 4a–c k.k., dotyczące szeroko rozumianej produkcji, posiadania, prezentowania, utrwalania i rozpowszechniania materiałów pornograficznych z udziałem małoletnich. To z pewnością niestaranność prawodawcy. Trzeba jednak przy tym nadmienić, że ocena *Wytycznych* w kontekście ich zgodności z polskim prawem karnym wymaga odrębnego opracowania²⁰.

Bardziej zasadniczym zagadnieniem jest analiza norm Konferencji Episkopatu Polski pod kątem zgodności z normami prawa kanonicznego pochodzącymi od ustawodawcy powszechnego. W przyjętych unormowaniach należy najpierw zauważyć, że *Wytyczne* Konferencji Episkopatu stanowią partykularną ustawę kościelną, która ma na celu wskazanie sposobów postępowania w przypadkach zgłoszeń czynów *contra sextum* popełnionych przez duchownych wobec osób małoletnich. Należy z uznaniem dostrzec tego typu uregulowanie, w którym prawodawca partykularny stara się objąć zagadnienie ochrony małoletnich. Mając jednak na uwadze powagę problemu dotyczącego reakcji przełożonych kościelnych na pojawiające się doniesienia o czynach przestępczych popełnionych przez niektórych duchownych wobec dzieci i młodzieży, należy zwrócić uwagę na te normy zawarte w *Wytycznych*, które wymagają zmian, bądź to z racji nieściśłości, bądź niezgodności z normami prawa powszechnego.

Pierwsze dotyczą niestaranności terminologicznej prawodawcy. Zgodnie z *Wytycznymi* przestępstwem jest czyn *contra sextum Decalogi praeceptum* popełniony z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia. Autor ustawy używa tu pojęcia obecnego w art. 10 k.k., pod którym należy rozumieć osobę, która w momencie popełnienia czynu zabronionego nie ukończyła siedemnastego roku życia, czyli wieku, który jest wymagany do ponoszenia odpowiedzialności karnej. Wydaje się, że pojęcie to prawodawca partykularny przejął bezkrytycznie z przywołanego już okólnika Kongregacji Nauki Wiary z 2011 roku przesłanego do konferencji episkopatów w sprawie opracowania *wytycznych*. Jednak również tam jest pojęciem nowym i chociaż jak się wydaje, jest ono tożsame z pojęciem osoby małoletniej, to nie znajduje się w kan. 97 i 98 KPK, w których określona została pozycja wiernego w Kościele oparta na okoliczności wieku²¹.

20 Zob. P. Kroczyński, *Kilka uwag do znowelizowanych Wytycznych Konferencji Episkopatu Polski w kontekście zasad techniki legislacyjnej oraz znowelizowanego art. 240 § 1 kodeksu karnego*, „*Annales Canonici*” 13 (2017), s. 91–107.

21 Zob. P. Vito, *Libro I: Le norme generali, cann. 1–203*, w: *Commento al Codice di Diritto Canonico*, red. P. Pinto, Roma 1985, s. 60–61.

Kanony te zawierają pojęcie osoby małoletniej. Także w prawie polskim używa się pojęcia osoby małoletniej na określenie tej, która nie ukończyła osiemnastego roku życia²². Skoro zatem kościelny prawodawca partykularny w ten sposób definiuje osobę podlegającą ochronie, to powinien używać pojęcia „małoletni” zamiast „niepełnoletni”. Zmiana terminologii wydaje się tym bardziej konieczna, że takie pojęcie obecne jest w ostatniej nowelizacji SST z 11 października 2021 roku²³, co zresztą należy uznać za poprawniejsze z punktu widzenia precyzyjności i zgodności pojęciowej z innymi aktami prawnymi.

Niestaranność Konferencji Episkopatu Polski dotyczy również używania przyjętego od prawodawcy powszechnego pojęcia „nadużycia seksualne” na określenie czynności seksualnych dokonanych wobec małoletnich i osób z nimi zrównanych. Jak już zauważono, takie sformułowanie może prowadzić do wniosku, że nie wszystkie czynności seksualne popełnione z małoletnimi i wobec małoletnich stanowią czyn przestępczy, a tylko te, które są nadużyciem. Dużo bardziej precyzyjne pojęcia, w postaci „obcowania płciowego” i „poddania się innej czynności seksualnej”, znajdują się w polskim kodeksie karnym i należałoby rozważyć przetransponowanie ich do prawodawstwa kanonicznego.

Kolejne niespójności w tekście *Wytycznych* dotyczą materialnego zakresu przestępstw *contra sextum*. Trzeba najpierw zauważyć, że Konferencja Episkopatu Polski obejmuje ochroną osoby w trwały sposób niezdolne do posługiwania się rozumem. Przyjmuje zatem za swoje sformułowanie zawarte w art. 6 § 1, 1° SST²⁴, nie dostrzega natomiast – również w ostatniej nowelizacji z 8 października 2019 roku – przepisów VELM, które weszły w życie 1 czerwca 2019 roku, a które jako osoby objęte ochroną wskazują wszystkie osoby bezradne, a zatem również te, które choćby sporadycznie z racji choroby fizycznej lub umysłowej są niezdolne do posługiwania się rozumem. To pojęcie osoby bezradnej jest z pewnością szersze i nie powinno mieć przy tym znaczenia, że przestępstwa wobec tych osób zastrzeżone są innym dykasteriom niż Kongregacja Nauki Wiary. Ewentualna poprawka w *Wytycznych* powinna mieć również na uwadze, że w myśl znowelizowanej księgi VI KPK, taką samą ochroną przed przestępstwami seksualnymi jak małoletni, objęci są nie tylko ci, którzy stale

22 Ustawa z 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 1509, 2459, art. 10.

23 *Normy sui delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, znowelizowane *Rescriptum ex Audientia* z 11.10.2021 r., opublikowane 7.12.2021 r., https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20211011_norme-delittiriservati-cfaith_pl.html, art. 6, 1 (5.08.2022).

24 Numeracja dotyczy wersji SST sprzed ostatniej nowelizacji z 11.10.2021 r. Została zastosowana w tekście, ponieważ była aktualna w dniu ostatniej zmiany w *Wytycznych*. Obecnie jest to art. 6, 1° SST.

używają rozumu tylko w ograniczonym zakresie, ale również osoby, którym prawo przyznaje taką samą ochronę (kan. 1398 § 1, 1° KPK). To właśnie do tej kategorii osób można włączyć te wymienione w VELM, co w konsekwencji powinno znaleźć swoje odzwierciedlenie w *Wytycznych* Konferencji Episkopatu Polski. Przyszła nowelizacja *Wytycznych* powinna mieć również na uwadze, że zgodnie z najnowszym brzmieniem SST niewiedza lub błąd duchownego co do wieku małoletniego nie stanowi okoliczności łagodzącej lub uwalniającej (art. 6, 1°).

Polskie normy partykularne nie nadążają także za zmianami zawartymi w art. 1 VELM i w art. 6 § 1, 2° SST²⁵, gdy chodzi o przestępstwa dotyczące nabywania, przechowywania lub upowszechniania pornografii dziecięcej²⁶. W *Wytycznych* wciąż jako przestępstwo wskazane jest przedstawianie w sposób pornograficzny małoletnich poniżej 14. roku życia. Tymczasem zgodnie z art. 1 VELM chroniony jest małoletni, a więc każdy przed ukończeniem 18. roku życia, a także osoba bezradna. Podobnie w myśl SST przestępstwo szeroko rozumianej pornografii dziecięcej jest popełniane wobec wszystkich osób małoletnich²⁷. Również przy tego typu przestępstwie należałoby mieć na uwadze zmiany w KPK, bowiem w myśl znowelizowanej normy przestępstwo popełnia ten, kto wbrew dobrym obyczajom nabywa, przechowuje, prezentuje lub rozpowszechnia, w jakikolwiek sposób i przy użyciu jakiegokolwiek narzędzia, pornograficzne wizerunki małoletnich lub osób, które na stałe używają rozumu tylko w ograniczonym zakresie (kan. 1398 § 1, 3° KPK), oraz zmiany wynikające z nowelizacji SST, w ramach której prawodawca uznał, że obrót materiałami pornograficznymi zawierającym wizerunki małoletnich może wynikać także z chęci zysku (art. 6, 2°). Warto nadmienić, że ujednolicenia wymaga przy tym VELM, SST i KPK.

Z zakresu materialnego prawa karnego zawartego w KPK do *Wytycznych* należałoby również przenieść przestępstwo w postaci uwodzenia albo nakłaniania małoletniego albo osoby, która na stałe używa rozumu tylko w ograniczonym zakresie, albo osoby, której prawo przyznaje taką samą ochronę, do ukazywania się w sposób pornograficzny lub do uczestniczenia w rzeczywistych bądź symulowanych przedstawieniach pornograficznych (kan. 1398 § 1, 2° KPK). Jest to przestępstwo, które znalazło się już w art. 1 § 1 a iii VELM, gdzie zostało zdefiniowane jako polegające na rekrutowaniu lub nakłanianiu osoby małoletniej lub bezradnej do udziału w prezentacjach pornograficznych. Mimo że nowelizacja *Wytycznych*

²⁵ Aktualnie jest to art. 6, 2° SST.

²⁶ Zob. D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone...*, s. 116–120.

²⁷ Zob. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe pornografii dziecięcej. Komentarz do art. 6 § 1 n. 2 Sacramentorum sanctitatis tutela z 2010 r.*, „Prawo Kanoniczne” 60 (2017) 2, s. 109–138.

dokonywała się po promulgacji VELM, przestępstwo to nie zostało zauważone przez polskiego prawodawcę partykularnego.

Analizowane *Wytyczne* Konferencji Episkopatu Polski zawierają niespójność z prawem powszechnym także w zakresie określenia podmiotu przestępstw *contra sextum* z małoletnimi. Co prawda definiując poszczególne przestępstwa, prawodawca jako osoby zdolne do ich popełnienia wskazuje duchownych, ale w art. 18 nakazuje *mutatis mutandis*, postępować w przypadku przestępstw seksualnych z osobą małoletnią popełnionych przez osoby konsekrowane lub innych świeckich działających w strukturach kościelnych. W momencie wejścia tych norm w życie w 2014 roku było to wskazanie niezgodne z prawem powszechnym, ponieważ zgodnie z ówczesnym brzmieniem KPK i SST przestępstw tego typu mogli dopuszczać się jedynie duchowni²⁸. A zatem, co warte zauważenia, w ówczesnym porządku prawnym prawodawca w *Wytycznych* nakazywał stosowanie norm proceduralnych wobec osób, które *de facto* nie były podmiotem przestępstw seksualnych wobec osób małoletnich.

Sytuacja uległa zmianie wraz z promulgacją VELM, bowiem w myśl zawartego tam art. 1 § 1 szeroko rozumianych przestępstw *contra sextum* z małoletnimi mogą dopuścić się również wierni należący do instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego, przy czym trzeba zauważyć, że pojęcie tego podmiotu jest i tak węższe od wskazanych w *Wytycznych* osób życia konsekrowanego i innych świeckich działających w strukturach kościelnych. Dopiero ostatnia nowelizacja KPK, w której prawodawca wskazał, że podmiotem przestępstw seksualnych wobec małoletnich może być członek instytutu życia konsekrowanego lub stowarzyszenia życia apostołskiego, a także wierny, który w Kościele posiada jakąś godność albo pełni urząd lub funkcję (kan. 1398 §), jest bliższe normie zawartej w *Wytycznych*, przy czym i tak wymaga ono zmiany na taki zapis, jaki znajduje się w KPK.

Analizując aktualne *Wytyczne* Konferencji Episkopatu Polski, należy wreszcie zwrócić uwagę na zawarte w nich normy proceduralne. Tu również spotykamy zapisy, które budzą wątpliwości co do zgodności z KPK i ustawami powszechnymi dotyczącymi ochrony małoletnich. Dotyczą one przede wszystkim dochodzenia wstępnego²⁹.

28 Zob. D. Mazurkiewicz, *Zasady postępowania Kościoła katolickiego w Polsce w przypadkach oskarżeń duchownych o wykorzystywanie seksualne osób małoletnich*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” 10 (2018), s. 98.

29 Zob. A. Miziński, *Natura, przedmiot i podmioty dochodzenia wstępnego w kanonicznym postępowaniu karnym*, „Prawo – Administracja – Kościół” 5 (2001) 1, s. 53–89.

Pierwsze dotyczą wskazania osoby prowadzącej dochodzenie wstępne, które ordynariusz ma obowiązek wszcząć w przypadku otrzymania prawdopodobnego doniesienia o popełnieniu przez podległego mu duchownego czynów *contra sextum* z małoletnimi³⁰. Zgodnie z kan. 1717 § 1 KPK osobą tą jest sam ordynariusz lub inna wskazana przez niego osoba. Ma ona takie same uprawnienia i obowiązki jak audytor w procesie, przy czym nie może, w razie późniejszego wszczęcia procesu sądowego, występować w nim jako sędzia (kan. 1717 § 3 KPK). Musi zatem spełniać kryteria zawarte w kan. 1428 §§ 1–2 KPK, a zgodnie z nimi zadanie to może spełniać zarówno wierny duchowny, jak i świecki, odznaczający się dobrymi obyczajami, roztropnością i wiedzą³¹. Tymczasem Konferencja Episkopatu Polski w art. 2 *Wytycznych* stwierdza, że prowadzenie sprawy można powierzyć kapłanowi lub komisji. Jeszcze wyraźniej zauważa to w art. 6 *Wytycznych*, a w art. 6 aneksu nr 2 do *Wytycznych* powołuje ją do takich czynności, jak wezwanie duchownego i przesłuchanie go w siedzibie kurii, przesłuchanie osób posiadających wiedzę na temat domniemanego przestępstwa i przeprowadzenie wizji lokalnej, co stanowi *stricte* czynności przynależne do dochodzenia wstępnego. Z jednej zatem strony zawęża możliwość prowadzenia dochodzenia wstępnego przez odpowiednio przygotowanych wiernych świeckich, a z drugiej strony ustanawia zdolny do tego podmiot zbiorowy, którego nie tylko nie przewiduje prawo powszechne, ale który również w praktycznym wymiarze byłby mało skuteczny w prowadzeniu takiego postępowania.

Dodatkowo należy zauważyć, że samo użycie sformułowania „prowadzenie sprawy” jest nieprecyzyjne, bowiem może oznaczać zarówno działanie podmiotu przyjmującego zgłoszenie i udzielającego pomocy domniemanej ofierze, jak i czynności osoby, która prowadzi dochodzenie wstępne. Zasadniczo trzeba stwierdzić, że doszło w *Wytycznych* do pomylenia osoby, ewentualnie komisji zdolnej do przyjęcia zgłoszenia z podmiotem prowadzącym dochodzenie wstępne. W ostateczności nic nie stoi na przeszkodzie, by delegat biskupa do spraw ochrony małoletnich poprowadził po przyjęciu zgłoszenia o przestępstwie dochodzenie wstępne, jednak podmiot przyjmujący zgłoszenie różni się w sposób zasadniczy od osoby prowadzącej dochodzenie wstępne i w normach kanonicznych osoby te powinny być wyraźnie rozróżnione.

Rozbieżności z prawem powszechnym zauważalne są także w odniesieniu do zdefiniowania obowiązku przełożonego kościelnego wszczęcia dochodzenia

³⁰ Zob. M. Grochowina, *Dochodzenie wstępne w przypadku dimissio de statu clericali*, „Kościół i Prawo” 15 (2013) 2, s. 82.

³¹ Zob. G. Erlebach i in., *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Księga VII Procesy*, t. 5, Poznań 2007, s. 44–45.

wstępnego³². Przełożonym tym jest ordynariusz lub w przypadku katolickich Kościołów wschodnich hierarcha (kan. 1468 § 1 KKKW).

Konferencja Episkopatu Polski w art. 6 *Wytycznych* normuje, że właściwy przełożony po otrzymaniu zweryfikowanej informacji rozstrzyga, czy rozpocząć natychmiast wstępne dochodzenie kanoniczne. Takie sformułowanie rodzi przede wszystkim pytanie o to, kto zdaniem prawodawcy partykularnego miałby zweryfikować informację o przestępstwie. Nie można oczekiwać takiej oceny od osoby lub komisji powołanej do przyjmowania zgłoszeń, ponieważ podmioty te są w swojej istocie powołane do ochrony domniemanej ofiary i udzielenia jej pomocy, a nie do przedprocesowej weryfikacji prawdziwości doniesienia. Oczywiście ich opinia może być pomocna, ale to do ordynariusza należy wstępna ocena, czy wiadomość o przestępstwie jest przynajmniej prawdopodobna (*saltem verisimilis*).

Po wtóre, tak ujęte przez Konferencję Episkopatu Polski zobowiązanie może skutkować zbytnią uznaniowością po stronie przełożonego w rozpoczęciu dochodzenia wstępnego. Z jednej strony należy bowiem pamiętać, że zgodnie z kan. 1717 § 1 KPK taki obowiązek istnieje zawsze wtedy, gdy ordynariusz poweźmie przynajmniej prawdopodobną wiadomość o przestępstwie, z drugiej zaś trzeba mieć na uwadze wskazania Kongregacji Nauki Wiary, która instruuje, w jakich konkretnych przypadkach ordynariusz może nie wszczynać dochodzenia wstępnego. Należą do nich sytuacje, w których stwierdza się oczywistą niemożność postępowania według norm prawa kanonicznego, jak np. bezsporność, że domniemana ofiara była pełnoletnia, pewność, że domniemany sprawca nie mógł być obecny w miejscu i czasie zaistnienia czynu przestępczego czy też gdy sprawca w tym czasie nie był duchownym³³. Z tej racji fakt rozpoczęcia dochodzenia wstępnego lub odmowa jego wszczęcia musi opierać się na obiektywnych przesłankach, a nie na subiektywnej ocenie prawdziwości doniesienia o przestępstwie dokonanej przez kompetentnego przełożonego kościelnego. Trzeba jednak przyznać, że prawodawca partykularny niweluje tę nieścisłość w art. 1 aneksu nr 2 *Wytycznych*, w którym pisze już o obowiązku wszczęcia dochodzenia wstępnego. Następuje tu jednak niezgodność norm zawartych w aneksie i tekście głównym *Wytycznych*. Pewność interpretacyjna jest tu natomiast szczególnie potrzebna, ponieważ zaniechanie wszczęcia dochodzenia

32 Zob. P. Majer, *Przełożony kościelny a notitia criminis w sprawie zastrzeżonego dla Kongregacji Nauki Wiary przestępstwa przeciwko VI przykazaniu Dekalogu*, „Annales Canonici” 17 (2021) 2, s. 49–81.

33 Kongregacja Nauki Wiary, *Vademecum dotyczące wybranych kwestii proceduralnych w zakresie postępowania w przypadkach nadużyć seksualnych popełnianych przez duchownych wobec małoletnich*, wersja 2.0 z 5.06.2022, n. 18, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/ddf/rc_ddf_doc_20220605_vademecum-casi-abuso-2.0_pl.html (5.08.2022).

stanowi przestępstwo, o którym prawodawca normuje w art. 1 § 1b VELM i art. 1 § 1 listu apostołskiego motu proprio *Come una madre amorevole*³⁴ i niesie za sobą konsekwencje kanoniczne dla przełożonych winnych zaniedbań w postaci kar ekspiacyjnych (kan. 1378 § 2 KPK).

Podsumowując, należy zauważyć, że Konferencja Episkopatu Polski stara się wypracować normy, które respektowałyby prawa małoletnich i osób z nimi zrównanych do bezpiecznego wzrostu w środowisku wolnym od wykorzystania, manipulacji i przemocy, zarówno seksualnej, jak i psychicznej. Normy te mają również na celu zobowiązanie wszystkich osób posługujących w strukturach kościelnych do troski o dzieci i młodzież oraz ich ochrony przed przestępstwami seksualnymi. Zmierzają także do transparentności w wyjaśnianiu doniesień o czynach przestępczych i ukarania ich sprawców zgodnie z prawem kanonicznym i państwowym.

Pomimo pozytywnych i potrzebnych impulsów płynących z norm prawa partykularnego zawartego w *Wytycznych*, prawodawca nie ustrzegł się błędów przy jego tworzeniu. Dotyczą one zarówno przepisów materialnych, jak i formalnych. Polegają na nieścisłości terminologicznej oraz niespójności z kanonicznym prawem powszechnym, a także polskim prawem karnym. Trzeba przy tym zauważyć, że wady tekstu nie zostały poprawione mimo dwukrotnej nowelizacji *Wytycznych*.

Istnieje także zasadna wątpliwość, czy wobec istniejących aktów prawa powszechnego dotyczącego ochrony małoletnich oraz *Vademecum* wydanego przez Kongregację Nauki Wiary, które chociaż nie ma charakteru ustawy, jednak instruuje, jak prawidłowo postępować w sprawach dotyczących oskarżeń duchownych o czyny *contra sextum cum minores*, ma aktualnie sens tworzenie norm prawa partykularnego w zakresie sposobu prowadzenia dochodzenia wstępnego. Można postawić pytanie, czy nie ograniczyć *Wytycznych* jedynie do norm dotyczących ochrony domniemanej ofiary, sposobu postępowania z oskarżonym i zasad prewencji, z jednoczesnym pominięciem norm proceduralnych i jedynie z nadmienieniem o istniejących w prawodawstwie powszechnym normach materialnych. Byłoby to zgodne z ogólną zasadą tworzenia prawa, w myśl której prawo partykularne jest uzupełnieniem lub uszczegółowieniem norm powszechnych, wynikającym ze specyfiki problemów Kościoła lokalnego, a nie powtarzaniem i tak przecież obowiązujących aktów prawnych. Ponadto wskazane byłoby, gdyby kolejna nowelizacja *Wytycznych* cechowała się większą ścisłością terminologiczną i zgodnością z prawem powszechnym, a zwłaszcza z najnowszymi unormowaniami zawartymi w znowelizowanych kanonach księgi VI KPK oraz SST.

34 Franciszek, *List apostołski motu proprio „Come una madre amorevole”* (4.06.2016), „Acta Apostolicae Sedis”, 108 (2016), s. 715–717.

Bibliografia

Źródła

- Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, Auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus*, „Acta Apostolicae Sedis” 82 (1990), s. 1148–1259.
- Codex Iuris Canonici, auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus*, „Acta Apostolicae Sedis” 75 (1983), pars II, s. 1–317, tekst polski zaktualizowany, przekład zatwierdzony podczas 391. Zebrania Plenarnego uchwałą nr 19/391/2022 z dnia 14.03.2022 r., stan prawny na dzień 18.05.2022, <https://episkopat.pl/wp-content/uploads/2022/05/Kodeks-Prawa-Kanonicznego.pdf> (17.06.2022).
- Franciszek, *List apostolski motu proprio „Come una madre amorevole”* (4.06.2016), „Acta Apostolicae Sedis” 108 (2016), s. 715–717.
- Franciszek, *List apostolski motu proprio „Vos estis lux mundi”* (9.05.2019), „L’Osservatore Romano”, 159 (2019), s. 106.
- Jan Paweł II, *Litterae apostolicae motu proprio datae quibus Normae de gravioribus delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis promulgantur, Sacramentorum sanctitatis tutela* (30.04.2001), „Acta Apostolicae Sedis” 93 (2001), s. 737–739.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia*, Uchwała nr 13/366/2014 z 8.10.2014 r., znowelizowana na mocy uchwały nr 5/376/2027 z 6.06.2017 r. i na mocy uchwały nr 14/384/2019 z 8.10.2019 r., „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 31 (2019), s. 261–270.
- Konferencji Episkopatu Polski, *Wytyczne z 20.06.2009 dotyczące etapu wstępnego postępowania kościelnego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu z osobą małoletnią*, archiwum własne autora.
- Kongregacja Nauki Wiary, *List kard. Williama Levady odnośnie do prezentacji okólnika do Konferencji Episkopatów w sprawie opracowania Wytycznych dotyczących sposobów postępowania w przypadku nadużyć seksualnych popełnionych przez duchownych wobec osób niepełnoletnich*. Tekst polski za: *Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich. Aspekt prawny, dokumenty, komentarze*, red. P. Studnicki, M. Dalgiewicz, Ząbki 2020, s. 33–34.
- Kongregacja Nauki Wiary, *Normae de delictis reservatis seu Normae de delictis contra fidem necnon de gravioribus delictis* (21.05.2010), „Acta Apostolicae Sedis” 102 (2010), s. 419–434.
- Kongregacja Nauki Wiary, *Vademecum dotyczące wybranych kwestii proceduralnych w zakresie postępowania w przypadkach nadużyć seksualnych popełnianych przez duchownych wobec małoletnich*, wersja 2.0 z 5.06.2022, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/ddf/rc_ddf_doc_20220605_vademecum-casi-abuso-2.0_pl.html (5.08.2022).

Lettera circolare Congregazione per la Dottrina della Fede per aiutare le conferenze episcopali nel preparare linee guida per il trattamento dei casi di abuso sessuale nei confronti di minori da parte di chierici, „Acta Apostolicae Sedis” 103 (2011), s. 406–412. Tekst polski za: *Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich. Aspekt prawny, dokumenty, komentarze*, red. P. Studnicki, M. Dalgiewicz, Ząbki 2020, s. 35–42.

Normy sui delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede, znowelizowane *Rescriptum ex Audientia* z 11.10.2021 r., opublikowane 7.12.2021 r., https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20211011_norme-delittiriservati-cfaith_pl.html (5.08.2022).

Ustawa z 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 1509, 2459.

Ustawa z 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, tekst jedn. Dz.U. z 2022 r., poz. 1138.

Opracowania

Borek D., *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji Nauki Wiary (normy materialne i proceduralne)*, Tarnów 2019.

Borek D., *Sextum Decalogi praeceptum w kanonicznym prawie karnym aktualnie obowiązującym*, Tarnów 2015.

Erlebach G. i in., *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Księga VII Procesy*, t. 5, Poznań 2007.

Francesco N., *Libro VI: Le sanzioni nella Chiesa, cann. 1311–1399*, w: *Commento al Codice di Diritto Canonico*, red. P. Pinto, Roma 1985, s. 749–824.

Grochowina M., *Dochodzenie wstępne w przypadku dimissio de statu clericali*, „Kościoł i Prawo” 15 (2013) 2, s. 77–99.

Grycan E., *Ocena zmiany art. 240 § 1 k.k. przez rozszerzenie zawartego w nim katalogu czynów zabronionych o art. 197 § 3 i 4 k.k.*, „Zeszyty Prawnicze” 18 (2018) 2, s. 125–140.

Kiełpiński K., *List apostolski motu proprio papieża Franciszka Vos estis lux mundi nowelizacją kanonicznego prawa karnego i skuteczną ochroną małoletnich*, „Studia Iuridica Toruniensia” 25 (2019), s. 121–144.

Kroczyński P., *Kilka uwag do znowelizowanych Wytycznych Konferencji Episkopatu Polski w kontekście zasad techniki legislacyjnej oraz znowelizowanego art. 240 § 1 kodeksu karnego*, „Annales Canonici” 13 (2017), s. 91–107.

Lempa F., *Kanoniczna ochrona karna małoletnich przed nadużyciami seksualnymi*, Białystok 2013.

Majer P., *Przełożony kościelny a notitia criminis w sprawie zastrzeżonego dla Kongregacji Nauki Wiary przestępstwa przeciwko VI przykazaniu Dekalogu*, „Annales Canonici” 17 (2021) 2, s. 49–81.

Masłowska P., *Stosowanie art. 240 k.k. w przypadku przestępstwa przeciwko małoletnim*, „Probacja” 4 (2019), s. 139–158.

- Mazurkiewicz D., *Zasady postępowania Kościoła katolickiego w Polsce w przypadkach oskarżeń duchownych o wykorzystywanie seksualne osób małoletnich*, „Przeгляд Prawa Wyznaniowego” 10 (2018), s. 95–106.
- Miziński A., *Natura, przedmiot i podmioty dochodzenia wstępnego w kanonicznym postępowaniu karnym*, „Prawo – Administracja – Kościół” 5 (2001) 1, s. 53–89.
- Skonieczny P., *Przestępstwo cięższe pornografii dziecięcej. Komentarz do art. 6 § 1 n. 2 Sacramentorum sanctitatis tutela z 2010 r.*, „Prawo Kanoniczne” 60 (2017) 2, s. 109–138.
- Szewczul B., *Definicja prawno-teologiczna życia konsekrowanego przez profesję rad ewangelicznych*, „Prawo Kanoniczne” 59 (2016), s. 19–42.
- Vito P., *Libro I: Le norme generali, cann. 1–203*, w: *Commento al Codice di Diritto Canonico*, red. P. Pinto, Roma 1985, s. 1–108.

WYTYCZNE KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI DOTYCZĄCE
DOCHODZENIA WSTĘPNEGO W PRZYPADKU OSKARŻEŃ DUCHOWNYCH
O CZYNY *CONTRA SEXTUM* WOBEC MAŁOLETNIICH.
GLOSA DO OBOWIĄZUJĄCYCH PRZEPISÓW

Streszczenie

Ochrona małoletnich i osób z nimi zrównanych stanowi jeden z priorytetowych aspektów aktualnego prawodawstwa kościelnego. Normy regulujące postępowanie w przypadkach doniesień o przestępstwach seksualnych duchownych wobec dzieci i młodzieży obecne są zarówno w ustawodawstwie powszechnym, jak i partykularnym. Działając na mocy zlecenia Kongregacji Nauki Wiary, Konferencja Episkopatu Polski wydała w 2014 r. *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia*, które następnie dwukrotnie – w 2017 i 2019 r. – nowelizowała. Wytyczne te zawierają normy dotyczące właściwego reagowania na doniesienia o przestępstwach *contra sextum* z małoletnimi popełnionych przez duchownych lub inne osoby działające w strukturach kościelnych. Regulują także procedury zapewniania pomocy pokrzywdzonym oraz określają zasady profilaktyki i formacji do kapłaństwa i życia zakonnego. Z tej racji realizują cele wskazane przez dykasterię Stolicy Apostolskiej. Prawodawca nie ustrzegł się jednak błędów, które mogą powodować trudności w interpretowaniu i stosowaniu *Wytycznych*. Zauważalne są nieścisłości terminologiczne oraz niespójność z normami prawa powszechnego. Dotyczą one szczególnie zakresu materialnego przestępstw *contra sextum* z osobami małoletnimi oraz podmiotu zdolnego do popełnienia tego typu przestępstw. Występują również w obszarze prawa formalnego, a zwłaszcza zasad prowadzenia dochodzenia wstępnego. Zauważalne są także niezgodności z polskim kodeksem karnym. Wydaje się konieczne dokonanie nowelizacji *Wytycznych*, tak by wykazywały spójność z prawodawstwem powszechnym, a zwłaszcza ze znowelizowaną księgą VI Kodeksu Prawa

Kanoniczego zawierającą normy karne. Warto rozważyć ich skoncentrowanie na pomocy ofiarom, profilaktyce oraz sposobach postępowania ze sprawcami przestępstw seksualnych wobec małoletnich i osób z nimi zrównanych.

Słowa kluczowe: kanoniczne prawo karne, ochrona małoletnich, przestępstwa seksualne wobec małoletnich

Nota autorska

Dariusz Mazurkiewicz – duchowny rzymskokatolicki, dr nauk prawnych, adiunkt w Instytucie Nauk Teologicznych Uniwersytetu Szczecińskiego, sędzia i rzecznik sprawiedliwości w Sądzie Kościelnym diecezji zielonogórsko-gorzowskiej; e-mail: dariusz.mazurkiewicz@usz.edu.pl.

Cytowanie

Mazurkiewicz D., *Wytyczne Konferencji Episkopatu Polski dotyczące dochodzenia wstępnego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny contra sextum wobec małoletnich. Glosa do obowiązujących przepisów*, „Colloquia Theologica Ottoniana” 38 (2022), s. 31–50. DOI: 10.18276/cto.2022.38-02.